

MALI DIVORCIJ

Prof. Karlo NOLA

Dne 29. rujna 1965. g. na 138. generalnoj kongregaciji Vatikanskog II općeg sabora odigrao se jedan ujedno komičan, bombastičan i malo tragičan prizor. Izvještaj o tome prizoru čitao sam u trima novinama: talijanskoj »Orizzonti« od 10. X 1965. pod naslovom »Čudna rasprava: mali divorcij«, u njemačkoj »Ruhrwort« pod naslovom »Oko klauzula sv. Mateja« i u našem »Glasu koncila« od 17. X 1965. pod naslovom »Može li se brak razriješiti zbog preljuba?«

Protagonista tog prizora bio je mons. Zoghby, zamjenik patrijarhe melhita u Egiptu. To je onaj isti biskup koji je dao demisiju na službi patrijarhina zamjenika u znak protesta, kada su istočni patrijarhe imenovani kardinalima, jer se tim tobože izigrava pitanje časti patrijarha u Crkvi.

Na toj sjednici ustao je mons. Zoghby i stao braniti neku vrstu maloga divorcija. »Ima mladih bračnih drugova, počeo je govoriti Zoghby, koji su u mladim godinama nevini napušteni od svog bračnoga sudruga. Ovaj drug krivac uzme drugu ženu (ili muža) i vjenča se civilno. A što će raditi nevina stranka? Katolička Crkva u svojoj praksi ne daje joj ništa drugo nego strpljivost i bračnu uzdržljivost, za koju ona nema moralne snage. Crkva ne bi smjela ostati — prosljedio je mons. Zoghby — bez potrebne ovlasti da toj nevinoj i bijednoj stranci ne pomogne. Ženidbeni vez u Crkvi doduše je nerazrešiv, ali kako je istakao sv. Matej, to ne vrijedi »za slučaj preljuba«. Rimska je Crkva doduše shvaćala da te riječi znače samo »rastavu od stola i postelje«, dočim je Istočna Crkva od najranijih vremena vidjela tu potpuno prekinuće ženidbenog veza, pa je nevinoj stranci dozvoljavala drugi brak. Ove prakse držala se Istočna Crkva kroz sve vrijeme, a nije joj Zapadna Crkva ništa prigovarala pa ni za vrijeme od 10 stoljeća kroz koje su zajedno živjele. Sada bi bilo uputno, zaključio je Zoghby, da istočnu praksu primi i Zapadna Crkva. I tim bi to bolno pitanje bilo riješeno«. Sutradan replicirao mu je švicarski kardinal i učeni teolog *Journet*. Dokazivao je iz Biblije, iz Evandelja sv. Marka, Luke te iz prve poslanice sv. Pavla Korinćanima da može u Crkvi Isusovoj biti dozvoljena samo prosta rastava a nipošto nova ženidba. Protivna praksa u Istočnoj Crkvi razvila se, rekao je *Journet*, uslijed Justinijanova zakona koji je do-

zvoljavao drugu ženidbu. I zaključio je: »Kakva bila da bila tradicija Istočne Crkve, Katolička se Crkva vazda držala nauke Evanđelja o nerazrešivosti braka, jer nije ni vlasna da promijeni zakon božanskog prava«.

Mons. Zoghby nije se dao tako lako svladati; on je odmah nakon sjednice, u dvorani za štampu izjavio novinarima, kako ni istočnjaci, sjedinjeni s Katoličkom Crkvom, nijesu dužni slijediti praksu Rimske Crkve, jer je to pitanje disciplinske a ne dogmatske naravi; i praksa Istočne Crkve nije ni na saboru u Tridentu osuđena, i to baš na intervenciju mletačkih poslanika kojima je bila dobro poznata istočna praksa.

Tu praksu zastupali su, nastavio je Zoghby, veliki istočni oci: sv. Ivan Krizostom te sv. Bazilije, na koje nije uplivaao Justinijanov zakon, jer su živjeli 150-300 godina prije toga zakona.

Ja se baš ne bih osvrnuo na ovo pitanje u »BS« — jer je sami Koncil olagano preko toga prošao; samo je na Koncilu ispala jedna ironija na račun Zoghbyja, koji je nazvan »biskup divorcija«. Ali čuo sam kako su neki naši i ugledni svećenici odobrali duhovitost opravdanja mons. Zoghbyja. Opazio sam kako i tim svećenicima nije jasna nauka o nerazrešivosti braka, a napose tumačenje i značenje Matejevih klauzula. Mislim da takvi naši svećenici nisu posve osamljeni. I to me je potaklo da napišem ovaj članak, da pitanje osvijetlim i, valjda, neupućene ispravno uputim. U tu svrhu proučit ćemo:

- I. Koja je danas nauka Katoličke Crkve?
- II. Na čemu se temelji ta nauka?
- III. Kako se tumači Matejeva klauzula »osim za preljub«?
- IV. Nauka tradicije
- V. Kako bi se imala zapravo prevesti ta klauzula?
- VI. Odgovor na Zoghbyjeve prigovore
- VII. Ad casum.

RJESENJE

Ad I. 1) CJC izričito izjavljuje: *Matrimonium ratum et consummatum nulla humana potestate, nullaque causa praeterquam morte dissolvi potest.* — Pravovaljanu dovršenu ženidbu ne može razriješiti nijedna vlast i nijedan razlog osim smrt (kan. 1118).

2) Ovaj kanon juridički se temelji na nauci Tridentinskoga sabora, koji izričito uči da razriješena ženidba ne može biti ni »zbog preljuba«. Taj kanon (7) glasi: »Ako bi netko rekao da je Crkva u zabludi, kada je učila i kada uči po evanđeoskoj i apostolskoj nauci, da se ženidba ne može razriješiti zbog preljuba bračnih drugova, dok je živ oboje, pa i nevini koji nije dao uzroka preljubu, ne mogu, dok je živ drugi bračni drug, sklopiti drugu ženidbu; i da čini preljub koji, osta živši preljubnicu, uzme drugu; pa i ona koja otpusti preljubnika, za drugoga se vjenča«. A.S. — Bio proklet. (Conc. Trid. sess. 24, can. 7).

Ovaj kanon, piše Coronata, sigurno je doktrinalan (a ne disciplinarnan), pače i dogmatičan, ipak njime nije directe i formalno defini-

rana nerazrešivost ženidbe, nego samo indirecte, a directe je definirana nezabludivost Crkve kada uči nauku o apsolutnoj nerazrešivosti braka u slučaju preljuba¹.

Naš Jeličić piše: »Na tridentiskom saboru nije direktno osuđena nauka koja uči da se ženidbeni vez može razriješiti u slučaju preljuba, iako je za to bio spremljen kanon, nego je to samo učinjeno indirekte naime da Crkva nije u zabludi, kada uči da se ženidba u slučaju preljuba ne može razriješiti. Ovo je učinjeno na molbu mletačkih poslanika da se izravnom osudom spomenute nauke ne bi smutili Grci, koji² je bilo mnogo u mletačkoj državi i priznavali su vlast Crkve i smatrali da se ženidba u slučaju preljuba može razriješiti³.

Ovo indirektno osuđenje ne znači da ta osuda nije sigurna i ne veže pod smrtni grijeh, nego samo da nije »de fide«, tj. da nisi »heretik« ako to ne priznaješ. Tu biva slično kao sa kanonizacijom svetaca. Članak je vjere da je Crkva nepogrešiva u kanonizaciji svetaca. I to je direktno definirano. Ali nije »de fide« da je sv. Ante uistinu svetac; nego ovo je samo indirektno definirano, ukoliko je Crkva proglasila sv. Antu svecem. I posve je sigurno da je sv. Ante katolički svetac. Tko ne vjeruje nauku indirektno definiranu, taj nije »haereticus« nego »haeresi proximus«; nije otpao od vjere, nego je teško sagriješio protiv vjere, i u zabludi je.³

Tanquerey u tome smislu piše: Crkva može naučavati istine vjere koje su sigurne (certae) iako nisu »de fide«.⁴

I velika je blagodat od ove nerazrešivosti. To je izjavio i sam Goethe: »Nerazrešivost je toliko dobro za općenitost da sve nesreće pojedina ne dolaze u obzir kada se s ovim dobrom usporede«.⁵

Ad II. Nauka Katoličke Crkve temelji se na Starom i Novom zavjetu.

1) *Na Starom:*

»I stvori Bog čovjeka na priliku svoju; na priliku Božju stvori ga; muško i žensko stvori ih« (Post 1,27). »Zato će ostaviti čovjek oca svoga i mater svoju, i prionit će ženi svojoj i bit će dvoje jedno tijelo« (Post 2,14).

Ove riječi Geneze tumači sam Isus u smislu nerazrešivosti ženidbe. Kada su ga naime farizeji upitali, smije li čovjek otpustiti ženu zbog bilo kojeg razloga, on im je odgovorio: »Niste li čitali da je onaj koji je u početku stvorio čovjeka kao muško i žensko stvorio ih. I reče: Zato će čovjek ostaviti oca ili mater i prionut će ženi svojoj i bit će dvoje jedno tijelo?« Poslije toga sam Isus iz tih riječi izvodi naravni zaključak: »Tako dakle nisu više dva nego jedno tijelo«. I završava Isus: »Što je dakle Bog združio, čovjek neka ne rastavlja«. (Mt 19,1-6).

1. CORONATA, *De Matrimonio*, Genuae 1945, br. 612.

2. JELIČIĆ, *Ženidbeno pravo kat. Crkve*, Sarajevo 1942, str. 269.

3. ROGIC, *Ženidbeno pravo kat. Crkve*, Đakovo 1956, str. 274.

4. TANQUEREY, *Synopsis Theol. Dogmaticae, De Matrimonio* — br. 924.

5. ROGIC, n. d. str. 62.

H. Lesètre ovo tumači ovako: »Bog je stvorio čovjeka i ženu da budu dvoje u jednom tijelu: žena se ne može rastaviti od svoga muža i predati se drugome, kao što se ne može meso rastaviti od tijela da čini dio drugoga tijela. I odatle prvotni zakon: 'Neka čovjek ne rastavlja što je Bog zadružio'.

Nerazrešivo jedinstvo muža i žene jest pravilo božanske ustanove koja datira već od početka ljudskog roda«.6

2) Iz Novoga zavjeta.

a. Ferizeji su dobro razumjeli gornji odgovor Isusov u smislu da čovjek ne smije otpustiti ženu i uzeti drugu, i stavljaju prigovor: »Zašto dakle Mojsije zapovjedi da se dade rastavno pismo i da se otpusti?« A Isus odgovori: »Mojsije vam je dopustio otpuštati vaše žene radi vašega tvrdoga srca; ali iz početka nije bilo tako«. (Mt 19,7-8). Isus se dakle poziva na prvotni Božji zakon i hoće da se ostane pri njemu.

b. Jednom su i sami apostoli upitali istu stvar što su upitali farizeji: smije li čovjek otpustiti svoju ženu radi bilo kojeg razloga, a Isus odgovori: » Tko otpusti ženu svoju i oženi se drugom, čini preljub na njoj. I ako žena otpusti muža svoga i uda se za drugoga, čini preljub«. (Mk 10,11).

c. Slično se nalazi i kod sv. Luke: »Svaki koji otpusti svoju ženu i oženi se s drugom, čini preljub, i koji se oženi s otpuštenom, čini preljub«. (Lk 16,18). Isus ovdje govori generalno i ne pripušta nikakve iznimke.

d. Sv. Pavao, kao da je vidio da bi bila neka nejasnoća u Matejevoju klauzuli, očito razjašnjava pitanje: »A oženjenima zapovijedam, ne ja, nego Gospodin, da se žena od muža ne razdvaja. Ako se pak razdvoji, da se više ne udaje ili da se pomiri sa svojim mužem, i muž da ne otpusti žene« (1 Kor 7,10-11). A na drugom mjestu nastavlja: »Žena je vezana zakonom dokle god joj živi muž; a ako joj umre muž, slobodna je da se uda za koga hoće, samo u Gospodinu« (1 Kor 7,39).

Sveti Pavao, evo, izričito uči, da se ženidbeni vez može razriješiti samo smrću, a nipošto radi bilo kojega drugog razloga, pa ni preljuba.

Ovo je tako jasno da će samo ljudske strasti moći zamračiti ovu istinu, kako ćemo vidjeti u slijedećem broju.

Ad III. Klauzule kod Mateja na koje se pozivao mons. Zoghby za svoju obranu nalaze se u ovim Matejevim rečenicama: »Tko otpusti svoju ženu, osim za preljub, i oženi se drugom, čini preljub« (Mt 19,9) i: »Koji otpusti svoju ženu, osim za preljub, navodi je da čini preljub« (Mt 5,32). Ta klauzula jest »osim za preljub«, što latinski glasi »nisi ob fornicationem«, a u izravnom grčkom tekstu glase: *parektos logou porneias - me epi porneia*. Za ove klauzule piše i sam Tanqueray: »Priznajemo da je tekst uz ovu klauzulu, ako se sam uzme, nejasan; može se razumjeti u oba smisla; ali ako se promotri u kontekstu i usporedi sa paralelnim na-

6. LESÈTRE, *Dictionnaire de la Bible*: Divorce, str. 1451.

vodima kod Marka, Luke i Pavla, ne može se shvatiti u smislu pravoga divorcija (prekinuće ženidbene veze), nego samo o samoj rastavi od stola i postelje bez prekinuća veze⁷. Paralerna mjesta kod Marka, Luke i Pavla vidjeli smo gore pod II. Sada malo bolje pogledajmo u sam kontekst sv. Mateja.

Najprije imajmo na pameti da je sv. Matej u svom Evanđelju imao pred očima specijalno židovske prilike i okolnosti.

Baš u to vrijeme među farizejima vladale su dvije vjerske škole: Hillelova i Šamajeva, a koje su bile u suprotnosti u tumačenju otpusta žene zbog preljuba. Šamaj je bio stroži i držao se strogo Mojsijeva zakona, dočim je Hillel bio slobodnjak i sve je propise široko tumačio.

Baš u ovom pitanju otpuštanja žene Šamaj je učio da riječ »ervah« (neka ogavnost, aliqua foeditas), koju je Mosije tražio za otpust žene, ne može biti nego samo »preljub«, dočim su Hillel i njegovi učenici dozvoljavali otpust s više razloga: ako mu nije po ćudi, ako ne zna dobro kuhati jelo, ako je pred kim bila otvorena lica; pače, ako je našao drugu ženu ljepšu od svoje. Gamalijel, poznati noćni pristaša Isusov, iako je bio unuk Hillelov, slijedio je nauku Šamajevu, a drugi nam poznati Josip Flavije, židovski povjesničar, pristajao je uz Hillela, pače je otpustio svoju ženu, čija ćud mu se nije sviđala, i uzeo drugu, iako mu je prva rodila troje djece. Ovaj Josip u svojim »Antiquitates Judaicae« opisuje nam sve ove prilike, pa i sam, pristaša Hillela, pripušta divorcij zbog bilo kojega uzroka (*ex quacumque causa — kath pas depotoun aitias*).⁸

I sada, u ovakvim vjerskim prilikama, dolaze farizeji k Isusu da ga kušaju i pitaju ga: »Smije li čovjek otpustiti svoju ženu iz kojeg mu drago uzroka?« (Mt 19,3). Nije ovo prvi put da farizeji kušaju Isusa. Jednom su našli ženu u preljubu, koja je po Mosijevu zakonu morala biti kamenovana, i kažu Isusu: »Učitelju, ova je žena sada uhvaćena u preljubu. Mosije nam je zapovjedio u zakonu da takve kamenujemo. (A baš u ta vremena takva kazna nije se više primjenjivala). A što ti kažeš?« - To su govorili kušajući ga da bi ga mogli optužiti. A Isus im odgovara: »Koji je od vas bez grijeha, neka prvi baci kamen na nju«. (Iv 8,3-7)

Drugi put farizeji zaključiše da uhvate Isusa u govoru, i poslaše učenike k njemu govoreći: »Učitelju, znamo da si istinit i da putu Božjem doista učiš i ne mariš ni za koga. Kaži nam dakle, što ti misliš, da li je dopušteno dati porez caru ili nije?« Isus upoznavši njihovu zlu nakanu reče: »Što me kušate, licemjери? Pokažite mi porezni novac! I ovi mu pružiše denar. I reče im: Čija je ovo slika i natpis? Rekoše mu: Carev. Tada im reče: Podajte dakle caru carevo, a Bogu Božje! Čuvši to diviše mu se, ostaviše ga i otidoše«. (Mt 22,15-22)

U obe ove zgrade farizeji su htjeli uhvatiti Isusa u zamci: postavili su mu - kako su oni mislili - dilemu, gdje će morati dati odgovor za jednu stranku, i onda upasti u nemilost druge stranke. Ali Isus je oba puta našao treći odgovor, kojim je nadmudrio njihovu lukavost i zloću.

Tako su farizeji htjeli učiniti i ovoga puta. I pitaju Isusa: Smije li čovjek otpustiti ženu zbog bilo kojeg razloga? I mislili su: ako odgovori:

7. TANQUEREY, n. d. br. 925.

8. LESETRE, n. d. str. 1451.

smije, onda je protiv Mosijeva zakona i Šamaja, a za Hillela. Ako odgovori: *ne*, onda je protiv Hillela i sve visoke inteligencije židovske, i pristupio je k pristašama Šamajevima.

Božja svemudrost i sveznanje spasit će Isusa i u ovoj situaciji i postidjet će njegove protivnike farizeje jedne i druge stranke.

Isus u odgovoru najprije ističe, kako u početku bijahu samo jedan muž i žena, koji se nijesu smjeli rastaviti jer su oboje postali jedno tijelo. Kad su pak Židovi prigovorili Isusu, zašto je Mosije dozvolio otpusno pismo, Isus im je odgovorio da je tu Mosije popustio tvrdokornosti njihova srca. Iza toga Isus kazuje svoju nauku koja nije ni Šamajeva ni Hillelova. I zato svečano izjavljuje: »Ali ja vam kažem: Tko otpusti svoju ženu osim za preljub i oženi se s drugom, čini preljub«. Ovaj »osim za preljub« nije ono isto što je učio Šamaj da se može prekinuti bračni vez »samo zbog preljuba«. Nije to isto, jer bi se tim Isus stavio na stranu Šamajevu protiv Hillela, a Isus nije mogao, a ni htio da bude tuđi učenik, jer je on sam Učitelj. A to se vidi i po riječima Isusovima: »A ja vam kažem«. Ove riječi: *a ja* označuju da Isus nije ni uz Hillela ni uz Šamaja nego on hoće da kaže vlastitu nauku u tome pitanju: Tko otpusti svoju ženu, pa i zbog preljuba i uzme drugu, čini preljub. Isus je htio tim izraziti u slučaju preljuba samo prostu rastavu, a nipošto prekinuće bračne veze. Da je naime htio dozvoliti prekinuće bračne veze u slučaju preljuba, to bi isto izrazio i kod Marka, Luke i Pavla. A ovo je istaknuo baš kod Mateja, koji je imao u vidu židovske prilike i židovsko tumačenje; htio je reći da je »zbog preljuba« dozvoljena samo rastava, a ne prekinuće veze. Da je Isus ovako mislio i izrazio se, vidi se, iz ponašanja samih učenika koji su ga najbolje mogli čuti i razumjeti. Kada su se učenici nasamo našli s Isusom, oni su ga upitali isto što i farizeji, i Isus im je jednako odgovorio kao i farizejima. Učenici su se iznenadili na taj Isusov odgovor pa su rekli: Ako je takav odnos između muža i žene, nije se dobro ženiti (Mt 19,10).

Da je Isus uz Šamaja i dopustio prekid veza zbog preljuba, ne bi se učenici iznenadili, jer on ne bi ništa nova rekao, već bi ponovio njima poznatu nauku Šamajevu. Ali učenici su shvatili pravo što je Isus rekao, da nije dozvoljeno prekinuti ženidbeni vez ni zbog preljuba; i to im je bilo neobično novo, pa su se malo i potužili Isusu zbog toga.

Ad IV. Što se tiče tradicije u ovom pitanju ona se može podijeliti u tri dijela:

1) Sigurno je, piše Tanquerey, da su oci za prva tri stoljeća jednoglasno učili da je ženidba vazda nerazrešiva, pa i u slučaju preljuba.⁹ Kroz ta tri stoljeća tradicija je u ovome pitanju originalnija i vjerodostojnija, jer je bliža izvoru. Tako sv. Justin, mučenik, piše: »Tko oženi otpuštenicu od drugoga muža, čini preljub«. U istom smislu pišu: Hermas, Atenagora i Klement Aleksandrijski.

2) Od četvrtog stoljeća od dekreta Gracijanova (1145) ušlo je u Crkvu - i Zapadnu i Istočnu - neko popuštenje; razbuktane strasti pokrštenih divljih naroda bile su tome uzrok. Već je Origen korio neke biskupe

⁹ TANQUEREY, n. d. br. 926.

koji su pod uplivom civilne vlasti pripuštali divorcij da se izbjegne većemu zlu.

Kako se je kršćanstvo poslije Konstantina raširilo i učvrstilo i na civilnom polju, dotle je pomalo nastupala i duševna relaksacija koja se ispoljila baš na ovom području braka. I ta »mudrost tijela« oslanjala se baš na tu Matejevu klauzulu. Nije se čuditi da je bilo i velikih otaca koji su u toj stvari kolebali, baš zbog te Matejeve klauzule: sv. Augustin, pseudo Ambrozij, Krizostom, pa i sv. Bazilije. Bilo je pače i partikularnih crkvenih sabora koji su u tom hramali. Ali isti Augustin, pa i Bazilije bili su na drugim mjestima odlučni pobornici potpune nerazrešivosti braka. Tako i sveti Bazilije — na kojega se poziva mos. Zaghby — čisto i bistro piše: »Nije dopušteno mužu, kada otpusti ženu, uzeti drugu, niti je otpuštenicu od muža dozvoljeno uzeti za ženu«. Nije se ovome čuditi, jer dogma nije bila još proglašena, nego se nauka Crkve razvijala, pa je moglo biti i posebnih mišljenja. I dva najveća teologa Crkve, sv. Toma i sv. Bonaventura bili su očito protivni nauci neoskrvnenog začeca Marijina, a ipak je, usprkos tome, ta nauka kasnije proglašena dogmom.

Na Zapadu kroz ovu drugu periodu Rimaska Crkva bila je vrlo odlučna braniteljica nerazrešivosti bračnoga veza. Tako Inocent I piše Eksuperiju: »Tvoja ljubaznost me je upitala, što od onih koji su napustili ženu i uzeli drugu; očito je da su obje stranke preljubnici. I zbog toga sve takve treba otcijepiti od zajednice vjernika«.¹⁰

U ovoj nestalnosti naučavanja nekih crkvenih pisaca i prakse tilih biskupa na Istoku nitko se nije odlučno odupro, pa je onda lako preuzeta u civilno pravo, a onda se ta praksa još više proširila i utvrdila pod uplivom istog civilnoga prava.

Na Zapadu je Rimaska Crkva bila vazda odlučna, pa i protiv vladara i kraljeva preljubnika. Za svu sreću zapadna civilna vlast — protivno od istočne — još od Karla Velikoga preuzela je nerazrešivost braka i u civilno pravo. To se na Zapadu tako uvriježilo da i danas u Italiji ni državna vlast ne pripušta divorciji. I tako je ta nestalnost mišljenja i prakse u pitanju divorcija brzo svršila.¹¹ U Dekretu Gracijanovu ta nauka čisto je ovko kodificirana: »Bračni vez ne može se prekinuti; ni na koji način ne može se rastaviti zbog bludnosti (ob fornicationem) ni na koji način ne prekida se ženidba jednom sklopljena. Preljub čini koji uzme od muža otpuštenu.« (Tanquerey, n. d., br. 926) Glavni branilac na Zapadu bio je sv. Jeronim, kakva nije imao Istok. Jeronim, zadojem rimskim i Kristovim duhom, vazda je bio pravovjeran i piše: »Drugi su zakoni careva, a drugi Kristovi; drugo zapovijeda Papinijan, a drugo naš Pavao. Kod nas što nije dozvoljeno ženama nije ni muževima« (jer su po Mojsijevu zakonu samo muškarci mogli dati »libellum repudii«). Na drugom mjestu isti ratoborni Jeronim piše: »Dokle god je živ muž, pa taman bio preljubnik ili sodomita, pa i prepun svih zloća, smatra se njezinim mužem, i njoj nije dozvoljeno uzeti drugoga muža«.¹²

10. CAPPELLO, *De Matrimonio*, Romae 1947, br. 755.

11. JELIČIĆ, n. d. str. 265.

12. CAPPELLO, n. d. br. 755.

Poslije Dekreta Garcijanova u Zapadnoj Crkvi nema u tome pitanju više sumnje ni nestalnosti. Na samome koncilu u Firenci, prigodom ujedinjenja Istočne i Zapadne Crkve, Eugen IV predložio je Grcima da potpišu izjavu u dekretu »ad Armenos« koja glasi: »Iako je zbog bludnosti dozvoljena 'separatio a toro et mensa', nije ipak dozvoljeno sklopiti drugi brak, budući da je veza sklopljenog braka vječna«. I Grci su tu izjavu, barem privremeno, odobrili; pače nisu tu nauku ni iznosili kao uzrok neslaganja Istoka i Zapada. Grci su se doduše potom povratili onet na svoju praksu. Pače danas ima i istočniaka s jedninjenih s Katoličkom Crkvom i koji se spekulativno drže katoličke nauke, ali u praksi toleriraju inak divorci zbog težih posljedica, i jer to pitanje smatraju samo disciplinarnim.¹³ Jedan od takvih jest i zamjenik melhitskoga patrijarha mons. Zoghby.

Ad V. Matejeve klauzule imale bi se prevesti tako da ne budu u kontradikciji s Markom, Lukom i Pavlom, jer je isti Isus inspirirao sva četiri sveta pisca. To bi se imalo prevesti i tumačiti ovako: *Qui dimiserit uxorem suam, quod non licet facere nisi ob fornicationem, seu ex causa fornicationis causa, et aliam duxerit moechatur.* I tako se ne-izuzimanje slučaja bludnosti odnosi samo na prvi dio rečenice: »tko otпусти«, jer je gramatikalno samo s njim spojen. Iz ovoga bi se moglo samo ovo izvesti: da se žena može napustiti radi bludnosti, a to je samo prosta rastava od stola i postelje a da se ne prekine sami ženidbeni vez. I na taj način spasio bi se u svoji svojoj širini drugi umetak kod Mt 5.32: koji vienča otuženicu čini preljub. A to bi se slagalo s Markom, Lukom te i Pavlom.¹⁴

Tanquerey donosi analogiju koja bi nam malo raziasnila gornje tumačenje Coronatino. Pretnostavimo zakon koji bi glasio: »Tko god udari svoga sina, osim za veliki zločin, i još ga ubije, bit će strogo kažnjen!« Umetnute riječi »osim za veliki zločin« odnosi se na »udari« a ne na »ubije«, niti se može zaključiti da bi otac mogao ubiti sina za »veliki zločin«. ¹⁵ Naš dr Zaccoda prevodi kako smo mi to gore naveli.

Dr Oreč nak prevodi: »Tko otпусти svoju ženu — ne vriedi ni zbog preliuba — te se oženi drugom, čini preliub« (Mt 19.9). A Mt 5.32 prevodi: »Svaki onaj koji otпусти svoju ženu — a ne vriedi preliub kao razlog — navodi je na preliub«. Meni se čini da bi bio vrlo dobar smisao i prievod ovaj: »Tko otпусти svoju ženu, na bilo to i zbog preliuba, te se oženi drugom, čini preliub«. Ovo je jedini ispravni odgovor koji se može iskonstruirati iz svih navedenih tekstova i iz odgovora koji je Isus mogao dati na unit: smije li se otustiti žena »zbog bilo kojeg razloga«? Isus bi imao odgovoriti: Ne smije se ženu otpustiti, pa ni zbog preliuba.

I sv. Matej, koji je napisao Evanđelie za Židove, htio je ovo istaknuti samim Židovima, koji su inače svi držali da se bračni vez može zbog preljuba prekinuti, što je prava Isusova nauka i koji je ispravni odnos

13. TANQUEREY, n. d. br. 926.

14. CORONATA, n. d. br. 612.

15. TANQUEREY, n. d. br. 925. bilj. 2.

muža i žene: vječna i bezuvjetna nerazrešivost: »Neka čovjek ne rastavlja što je Bog združio« (Mt 19,6).

Ad VI - 1. Protumačili smo što znači prigovor Zogbyjev iz Matejeve klauzule »nisi ob fornicationem«.

2. Doduše sv. Bazilije je živio prije Justinijanova zakona; i sv. Bazilije ukoliko je učio razrešivost braka — a mi smo citirali njegovu izjavu tome protivnu— bio je pod uplivom Matejeve klauzule. Ali ni Bazilije ni Krizostom pa ni klauzula Matejeva ne bi zaveli i opravdali praksu Istočne Crkve da se itko odvažno na Istoku suprotstavio takvom tumačenju, kao što je učinila na Zapadu Rimska Crkva. Cijeli Istok je bio popustljiv u tome pitanju. I kada je to preuzela civilna vlast u svoje zakonodavstvo — što na Zapadu nije učinjeno — onda se poveo za tim cijeli Istok. I radi toga je mogao Journet reći da je istočna praksa zavedena uplivom Justinijanova zakona.

Ad VII. Iz svega rečenoga vidi se da je mons. Zoghby čovjek osebujan i presmion i dobro neupućen u katoličku teologiju. To ga je navelo da je na Koncil iznio jedno pitanje koje je Koncil mirno i dostojanstveno bez rasprave — odbio.

SUMMARIUM

De sic dicto »parvo divortio« hic sermo instituitur. In Tridentino, dicitur, Ecclesia indirecte doctrinam dissolubilitatis matrimonii damnavit. Certum tamen est, matrimonium ne ob adulterium quidem dissolvi posse. Rationes quae dissolubilitatem suaderent nihili omnino faciendae sunt. Animis insculpenda doctrina tum Veteris tum Novi Testamenti in favorem indissolubilitatis. Qui hanc doctrinam negaret, non solum peccaret sed etiam haeresi apinquaret. In explicatione verborum »nisi ob fornicationem« auctor traditionales sequitur explicationes. Concedit auctor a saec. IV ad XII ambiguitates, varias ob causas, apparuisse, at in Decreto Gratiani iam doctrina omnimodae indissolubilitatis possidet. Separatio a toro et mensa veritati non officit, immo harmonice varios textus explicare videtur. Auctor concludit interventum Zoghby in Concilio Vat. II in favorem »parvi divortii« minus felicem fuisse.